

Сидоренко О. П.,
аспірант кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ДО ПИТАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОНЯТТЯ LEGAL PROVISION: INTERPRETATION OF THE CONCEPT

Аналізуються теоретичні аспекти вживання в науковій правовій літературі терміна «правове забезпечення». Розглядаються широкий, вузький, спеціальний та додатковий контекст значення цього терміна. Пропонується автором застосовувати додатковий контекст поняття «правове забезпечення» в науковому вжитку, а саме в значенні правової технології.

Ключові слова: *правове забезпечення, правова діяльність, правова процедура, правовий вплив, правова дія, правове регулювання, нормотворчість, правова практика, правова технологія.*

Анализируются теоретические аспекты использования в научной правовой литературе термина «правовое обеспечение». Рассматриваются широкий, узкий, специальный и дополнительный контекст значения этого термина. Автором предлагается использовать дополнительный контекст понятия «правовое обеспечение» в научном применении, а именно в значении правовой технологии.

Ключевые слова: *правовое обеспечение, правовая деятельность, правовая процедура, правовое воздействие, правовое действие, правовое регулирование, нормотворчество, правовая практика, правовая технология.*

The theoretical aspects of the use of term “legal providing” in scientific legal literature are analyzed. It is examined wide, narrow, special and additional context of the meaning of this term. It is suggested by an author to apply the additional context of concept “legal providing” for scientific purposes, namely in the meaning of legal technology.

Key words: *legal provision, legal support, legal activity, legal procedure, legal effect, legal action, regulation, legal practice, law technology.*

На початку XXI століття інформаційно-комунікаційні технології є одним із найбільш важливих чинників, що впливають на формування інформаційного суспільства, основною характеристикою якого є інтенсивне використання інформаційних ресурсів в усіх сферах його життєдіяльності. В інформаційному суспільстві інформація постає життєво важливим стимулом його розвитку. На основі вчасно наданої, достовірної й повної інформації приймаються управлінські рішення, вона дає можливість приватним особам, фірмам і співтовариствам, що займаються підприємницькою діяльністю, більш ефективно й творчо вирішувати економічні питання, змінює стиль життя людей та дає змогу ширше використовувати власний потенціал і реалізовувати свої устремління.

Сьогодні Україна також не стоїть осторонь інформаційних процесів. Одним із головних завдань держави є побудова орієнтованого на інтереси людей, відкритого для всіх і спрямованого на розвиток інформаційного суспільства, у якому кожен міг би створювати й накопичувати інформацію та знання задля реалізації власного потенціалу й особистісного розвитку, підвищення своєї якості життя.

За таких обставин перед правом постає об'єктивна необхідність упорядкування суспільних відносин, що виникають в інформаційній сфері. Це вимагає від правової науки переосмислення термінів, які відображають особливості впливу права на суспільні відносини, і їх змістової переактуалізації, адже природа правового терміна постає з предмета дослідження та підлягає в процесі його осмислення динамічним змінам.

Одним із таких термінів є поняття «правове забезпечення». На сьогодні поняття «правове забез-

печення» набуло значного поширення як у науковій літературі, так і в правовій практиці, проте його зміст тлумачиться неоднозначно. Це зумовлює необхідність з'ясування обсягу мислимих у ньому предметів, уточнення його змісту та з'ясування сутності явищ, що позначаються цим терміном у різних його значеннях.

Серед останніх публікацій, на які спирається автор, варто згадати роботи О.М. Дручек [12], яка проаналізувала поняття «адміністративно-правове забезпечення» як інструмент забезпечення прав, свобод та інтересів дитини; Т.Г. Корж-Ікаєвої [14], яка розкрила заходи адміністративно-правового забезпечення прав і свобод неповнолітніх; О.Є. Костюченко [15], яка визначила поняття «правове забезпечення» як діяльність; І.Д. Прошуті [25], яка охарактеризувала адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів України; Н.А. Савінової [28], яка розглянула питання правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства; К.В. Степаненка [30], який дослідив адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном.

Проблемним аспектом статті є розбіжні уявлення науковців щодо структури сенсу терміна «правове забезпечення» та неузгодженість їх позицій щодо змісту й обсягу поняття «правове забезпечення» в широкому, вузькому, спеціальному та додатковому значеннях.

Метою статті є з'ясування обсягу та змісту поняття «правове забезпечення» в широкому, вузькому, спеціальному й додатковому значеннях.

На сьогодні досить складно говорити про усталене розуміння й використання терміна «правове забезпечення» як у фаховій літературі з права, так і

у сфері фактичного правового регулювання суспільних відносин. Ця логічна конструкція вживається в досить широкому сенсі: як процедура провадження, наповнена відповідним процесуальним змістом [9]; як сукупність правових заходів і засобів, спрямованих на створення відповідних умов для ефективної правової діяльності [14]; як правова діяльність [30, с. 4]; як вид правової діяльності [18]; як складник механізму правового регулювання [25].

Очевидно, відсутність однозначності в тлумаченні поняття «правове забезпечення» пов'язана насамперед із його полісемічністю, що дає можливість вживати його в широкому, вузькому, спеціальному та додатковому значеннях. Однак у будь-якому разі кожне наукове поняття має свій обсяг і зміст, що відображають множину мислимих у ньому предметів та сукупність відповідних їм ознак. Тому використання поняття «правове забезпечення» як наукового терміна для позначення правових явищ передбачає насамперед надання йому визначеності в кожному зі значень.

Перш ніж перейти до формалізації визначення поняття «правове забезпечення», необхідно зазначити, що сучасна логіка використовує два методи під час формування наукових термінів – конструктивний і дескриптивний, які дають змогу відобразити різні сторони реального явища, що містяться в логічній конструкції. Конструктивне поняття – це поняття, яке описує безпосередньо сам об'єкт, його структуру, сукупність, конструкцію; дескриптивне поняття – це поняття, що перелічує ті властивості об'єкта, які виділяють його з більш широкого класу понять [19, с. 13].

Тому насамперед з'ясуємо множину мислимих предметів у родовому понятті «забезпечення». Словник сучасної української мови слово «забезпечити» визначає як «створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки» [7, с. 281]. Таке трактування загалом відповідає вітчизняним науковим розвідкам, присвяченим правовим явищам, що позначаються поняттям «правове забезпечення». Як слушно зазначає О.М. Дручек, поняття «правове забезпечення» вживається досить часто і тлумачиться здебільшого як «надання (постачання) чогось або кимось у достатній кількості, створення повного й достатнього комплексу умов, необхідних для здійснення чого-небудь; надання гарантій» [12, с. 2].

У широкому розумінні правове забезпечення, на нашу думку, становить зміст конкретного прояву сутності держави, її функції щодо сприяння фактичній реалізації законності, встановлення відповідності суспільних відносин приписам норм права та є діяльністю держави, її органів щодо впорядкування суспільних відносин, їх юридичного захисту, охорони, реалізації й розвитку. У такому разі йдеться про всі заходи держави, спрямовані на забезпечення правопорядку.

Широке визначення такої категорії, як «адміністративно-правове забезпечення», надає К.В. Степа-

ненко крізь призму дослідження забезпечення прав громадян України за кордоном. Науковець стверджує: «Адміністративно-правове забезпечення – це діяльність органів державної влади, зміст якої складають охорона, захист, відновлення порушених прав та створення умов щодо їх реальної реалізації громадянами України, які перетинають державний кордон або перебувають на території іноземної держави, за допомогою адміністративно-правових засобів» [30, с. 4].

Таке розуміння поняття «правове забезпечення» відображає його обсяг, проте, на нашу думку, не повною мірою. Зазвичай під дефініцією «правова діяльність» розуміється соціально значима активність (свобода вибору та свобода самовираження), яка спеціально здійснюється суб'єктами як носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків у різних сферах суспільного життя для задоволення їхніх різноманітних потреб специфічним духовно-практичним способом (у межах праввідносин) та яка внаслідок цього визнається суспільством (фактично) і державою (офіційно, формально) правильною, справедливою, а за необхідності дає можливість прийняти рішення та викликати юридично значимі наслідки [3, с. 26]. Із цих позицій правова діяльність і правове забезпечення – нерозривно пов'язані явища правового життя суспільства, адже клас мислимих за їх допомогою «предметів» – правових дій суб'єктів – однаковий. При цьому поняття «правова діяльність» відображає характеристику самих вчинків людей у правовій сфері (таких ознак, як їх правильність, юстиціабельність, юридична значимість тощо). Що ж стосується поняття «правове забезпечення», то воно, на наше переконання, має охоплювати та характеризувати також накопичений результат здійснення правової діяльності, а саме колективну, надіндивідуальну, соціально-правову пам'ять, що забезпечує накопичення, систематизацію, зберігання й передачу (трансляцію) інформації, що дає змогу фіксувати певною мірою та відновлювати весь процес діяльності або окремі його фрагменти. Тому поняття «правова діяльність» і «правове забезпечення» є перехресними.

Характеризуючи істотні ознаки правового забезпечення, О.Є. Костюченко визначає правове забезпечення як правову діяльність у формі реалізації, захисту, охорони прав і свобод або їх закріплення. Науковець зазначає: «Якщо виключити норми права, які утворюють правові умови реалізації прав і свобод, то, відповідно, забезпечення втрачить нормативність і перестане бути правовим; у разі виключення засобів реалізації прав і свобод закріплені норми права втрачатимуть свою дієвість; відсутність гарантій нівелює обов'язок держави створити умови користування правами й свободами; виключення охорони унеможливує попередження порушень прав і свобод; відсутність захисту зробить неможливим відновлення порушених прав. Виключення з необхідних ознак безперервної діяльності суб'єктів права загалом робить неможливим увесь процес забезпечення, починаючи від створення правових умов реалізації прав і свобод та завершуючи охороною цих

прав і свобод, а в крайньому випадку – і захистом порушених прав. <...> Таким чином, правове забезпечення – це безперервна діяльність суб'єктів права в межах їх компетенції зі створення правових умов усіма правовими засобами щодо закріплення, реалізації, гарантування, охорони й захисту прав і свобод осіб та їх груп» [15, с. 15].

Таке розуміння правового забезпечення в широкому вимірі, на нашу думку, не повною мірою відображає його зміст. Ми вважаємо необхідними ознаками правового забезпечення в такому сенсі, крім зазначених, деякі інші. По-перше, правове забезпечення являє собою різновид окремого прояву функцій держави, тому йому властиві ознаки, характерні для будь-якої іншої функції держави (економічної, ідеологічної, політичної тощо). По-друге, разом з іншими правовими явищами правове забезпечення є важливим компонентом правової системи суспільства, пов'язує в цій системі в єдине ціле суб'єктів та об'єкти права, нормативні й індивідуальні юридичні приписи, суб'єктивні права й обов'язки, правові ідеї та рішення, що приймаються, тощо. По-третє, правове забезпечення є складовою частиною культури суспільства, відображає систему цінностей, уявлень про життя людей, які проживають разом та утворюють спільноту. По-четверте, правове забезпечення має суспільну природу, адже воно є продуктом спільної діяльності індивідів, їх колективів та організацій.

Отже, у широкому розумінні правове забезпечення становить зміст однієї з функцій правової держави – підтримання правопорядку, а також є системою юридичних, організаційних, ідеологічних, економічних заходів щодо впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування.

У вузькому сенсі під правовим забезпеченням найчастіше розуміється власне правова процедура. Зокрема, Н.М. Грабар стверджує, що адміністративно-правове забезпечення – це процедура провадження, наповнена відповідним процесуальним змістом [9, с. 4].

Аналіз спеціальної літератури свідчить про те, що терміном «правова процедура» позначаються декілька правових явищ. Правова процедура здебільшого розуміється як спеціально обумовлений порядок. Наприклад, Ю.А. Тихомиров та Е.В. Талапіна вважають, що «процедура – нормативно визначений порядок дій суб'єкта права, які здійснюються одна за одною з метою реалізації його правового статусу» [32, с. 4]; І.Н. Барціц стверджує, що «адміністративна процедура являє собою нормативно встановлений порядок послідовного здійснення уповноваженими суб'єктами права узгоджених дій із реалізації їх компетенції, законодавчих та інших правових актів» [4, с. 5]. Існує також підхід, відповідно до якого правова процедура – це спеціальний вид діяльності органів державної влади та їх посадових осіб. Зокрема, А.А. Нікольська визначає адміністративну процедуру як «нормативно врегульовану, орієнтовану на досягнення конкретного результату документовану діяльність різних суб'єктів, що складається з актів поведінки, які послідовно змінюють

один одного, у ході чого реалізується компетенція вказаних суб'єктів, застосовуються норми різних галузей права та різні акти управління, за змістом не пов'язані ні із судовим розглядом суперечок про суб'єктивне публічне право, ні із застосуванням заходів адміністративного примусу» [17 с. 63]. О.С. Беркутова стверджує: «Адміністративні процедури – це регламентована адміністративно-процесуальними нормами практична діяльність органів виконавчої влади, спрямована на виконання ними своїх повноважень у взаємодії з не підпорядкованими їм громадянами і їх організаціями та не пов'язана з розглядом суперечок або застосуванням заходів державного примусу» [5, с. 9]. Як систему адміністративно-процесуальних норм пропонують розуміти адміністративну процедуру Ю.Н. Старілов та А.І. Стахов, які, оцінюючи наявні доктринальні й нормативні підходи до розуміння адміністративної процедури, відстоюють думку про те, що «не варто розуміти під адміністративною процедурою порядок або послідовність здійснення діяльності адміністративних органів чи органів виконавчої влади, інших органів публічної влади» [29, с. 40].

Ці думки слугують достатньою підставою для висновку про те, що обсяг поняття «правове забезпечення», що знаходить своє вираження через логічну форму «правова процедура», охоплює такі мислимі предмети, як спеціально обумовлений порядок і система. Остання у свою чергу орієнтована на досягнення конкретного результату; складається з послідовних актів поведінки, які змінюють один одного, також як діяльність, внутрішньо структурована суспільними відносинами; має модель свого розвитку, яка попередньо встановлена на нормативному або індивідуальному рівні; ієрархічно побудована; постійно перебуває в динаміці розвитку; має службовий характер (є засобом реалізації основного, головного для неї суспільного відношення).

Спираючись на наведене, вважаємо за доцільне визначити у вузькому розумінні правове забезпечення як систему правових дій, які складаються у визначеній послідовності, спрямовані на досягнення правового результату, який може виражатись у формуванні юридичних норм, утворенні чи припиненні існування суб'єктів права, попередженні правопорушень або у виникненні, реалізації, зміні чи припиненні визначеної правової дії, а також в інших правових наслідках; кожна з правових дій, що складає процедуру, виступає як процедурна правова дія.

За зазначеного підходу необхідно звернути увагу на те, що дія права передбачає наявність конкретних шляхів, завдяки яким нормативний зміст права, його світоглядний потенціал, або «дух» законів, пронизує свідомість людей, формує позицію щодо правових інститутів, впливає на засади їх поведінки та безпосередньо реалізується в її межах. Дія права виявляється в правовому впливі. У цьому аспекті в дії права проявляється дійсний потенціал права, характер правового впливу на суспільство, свідомість і поведінку як громадян, так і владних структур.

З позиції правової науки правовий вплив – це категорія, що характеризує шляхи, форми й способи впливу права на суспільні відносини [31]. Вона відображає прояв іманентних, специфічних якостей права, його функцій (регулятивної, охоронної, інформаційної, виховної, компенсаційної, обмежувальної, оновлюючої тощо). Функції правового впливу мають багатоманітний характер, є засобами реалізації різноманітних завдань, здійснюються в різних сферах та є системою суб'єктів і методів. Цінність поняття «правовий вплив» полягає у включенні в нього всього відомого правовій науці спектра правових явищ, що так чи інакше впливають на суспільні відносини [2, с. 49]. Із цих позицій В.І. Гойман пропонує розглядати цю категорію у вузькому та широкому значеннях. У вузькому розумінні правовий вплив являє собою спеціально-юридичний і загальноідеологічний вплив права на поведінку людей із метою встановлення правового режиму їх функціонування, забезпечення правомірного характеру здійснюваної ними діяльності, пов'язаної із задоволенням як приватних, так і суспільних інтересів. У широкому розумінні категорія «правовий вплив» охоплює як сукупність офіційно визнаних засобів правової регуляції, так і ті соціальні (неюридичні) джерела, які викликають у соціальних суб'єктів потребу вступати в соціально-правове спілкування, здійснювати так звані фактичні чи об'єктивні дії, на підставі яких виникають об'єктивні правовідносини [8, с. 139]. М.М. Рассолов розуміє правовий вплив як свідомий, організаційно-регулювальний правовий вплив громадян на власну соціальну поведінку [27, с. 10–11].

Ми ж поділяємо позицію Н.М. Оніщенко, яка характеризує правовий вплив на суспільство за допомогою системи дій – сукупності всього процесу впливу права на суспільне життя, свідомість і поведінку людей за допомогою як правових, так і неправових засобів. При цьому правовий вплив багато в чому зводиться до інформативної й виховної ролі права, посилити яку можуть пропаганда правових знань і система широкої юридичної освіти [20, с. 230–231].

Такі міркування дають змогу розглядати правове забезпечення як багатосторонню та комплексну (психологічну, державно-вольову, формальну, нормативну тощо) дію права. У такому разі має місце не просто вплив права (як вплив на почуття, думки, волю учасників суспільних відносин), а чітко визначений припис можливої та необхідної поведінки.

З огляду на це можемо зазначити, що правовий вплив є більш широким поняттям, ніж правове забезпечення, правовий вплив характеризує право комплексно та цілком, усі напрями й форми впливу права на суспільне життя. Поняття «правове забезпечення» характеризує більшою мірою окремо визначену правову дію – створення надійних умов, здійснення чого-небудь як повністю можливого, дійсного, реально виконаного. Тому не варто ототожнювати поняття «правове забезпечення» та «правовий вплив». Вони характеризуються тісним взаємозв'язком та обумовленістю, проте не співпадають повністю, а співвідносяться як частина й ціле.

Тому зрозуміло, що правове забезпечення завжди виявляється як правовий вплив, а правовий вплив не завжди буде правовим забезпеченням.

Вузький підхід до тлумачення поняття «правове забезпечення» в науковій літературі знаходить своє відображення також у площині нормативістської доктрини праворозуміння як нормотворчості і реалізація правових норм. Так, В.М. Плішкін та Ю.Ф. Кравченко стверджують: «Основа правового забезпечення <...> складають формування й підтримка його нормативної бази як юридичного засобу досягнення реальної впорядкованості систем управління та їх ефективності» [23, с. 587]. Близьку позицію підтримує А.Л. Борка, який визначає різновид терміна правового забезпечення – адміністративно-правове забезпечення – як «цілеспрямоване здійснення уповноваженими суб'єктами з метою забезпечення нормального функціонування <...> системи, суспільних інтересів і реальності прав громадян за допомогою адміністративно-правових норм та актів індивідуальної дії впорядкування, закріплення, охорони й розвитку організаційно-управлінських та інших відносин у сфері організації та діяльності <...> системи» [6, с. 75].

На наше переконання, не варто зводити обсяг поняття «правове забезпечення» лише до нормотворчості, оскільки без реалізації правових норм дія права стає неможливою. Також не варто розглядати правове забезпечення як процес застосування норм, адже реалізація норм права має й інші форми – дотримання та використання, а не тільки виконання. При цьому правове забезпечення об'єднує в собі також процес створення правових норм, їх реалізацію за допомогою як спеціально-юридичних засобів (нормотворчості, правореалізація, правозастосування, засоби індивідуальної правової регуляції, засоби примусового й заохочувального характеру), так і забезпечувальних (матеріально-технічних, організаційно-управлінських, кадрових, ідеологічних, політико-правових). Тому поняття «правове забезпечення» ширше за обсягом за поняття «нормотворчість», воно включає в себе як нормотворчість, так і інші правові й забезпечувальні засоби та форми впливу на поведінку людей.

Н.А. Савінова звертає увагу на таку особливість правового забезпечення, як здатність урегулювати за допомогою специфічних методів і способів різноманітні суспільні відносини. На її переконання, правове забезпечення – це комплекс політико-правових заходів, спрямованих на регулювання певних відносин у відповідному суспільстві, а також безпосередньо правових заходів [28]. У такому розумінні поняття «правове забезпечення» виявляється його спеціальне значення.

Професор П.М. Рабінович під правовим регулюванням розуміє здійснюваний державою за допомогою юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку [26]. А.Ф. Черданцев зазначає, що правове регулювання – це впорядкування суспільних відносин за допомогою норм права та

інших правових засобів (актів застосування, договорів тощо) [33]. Правове регулювання, на переконання О.М. Мельник, – це здійснюваний усією системою юридичних засобів державно-владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку [16]. На думку Р.Я. Демківа, у широкому розумінні правове регулювання – це всі форми впливу держави на свідому поведінку осіб – суб'єктів суспільних відносин за допомогою широкого спектра чинників: норм права, актів застосування права, юридичних договорів, правовідносин, забезпечення реалізації норм права, у тому числі примусовою силою держави, законності й правопорядку. Також правове регулювання розуміється як один із способів упорядкування суспільних відносин, який зводиться до нормативного встановлення стандартів, меж належної та можливої поведінки [11].

Таким чином, у юридичній літературі сформувався майже єдине розуміння обсягу та змісту поняття «правове регулювання», незважаючи на різні підходи до його визначення, як сукупності різноманітних форм і засобів саме юридичного впливу держави на поведінку учасників суспільних відносин.

Відповідно до такого розуміння сутності правового регулювання можемо констатувати: правове регулювання, як і правове забезпечення, об'єднує в собі і процес творення правових норм, і їх реалізацію за допомогою спеціальних юридичних засобів. Водночас обсяг поняття «правове регулювання» не містить таких компонентів, як забезпечувальні заходи (наприклад, політико-правові, матеріально-технічні, організаційно-управлінські, кадрові, ідеологічні, технологічні), на відміну від поняття «правове забезпечення».

Отже, категорії «правове забезпечення» та «правове регулювання» є взаємопов'язаними, проте відрізняються одна від одної множиною мислимих у них предметів.

Водночас сферою правового забезпечення та правового регулювання є різні види суспільних відносин (економічні, політичні, духовно-культурні, інформаційні тощо), які потребують упорядкування, юридичного закріплення та охорони шляхом застосування правових засобів. Із цього постає, що правове забезпечення й правове регулювання характеризуються певними однаковими особливостями, а отже, поняття «правове забезпечення» та «правове регулювання» мають спільні істотні ознаки:

- цілеспрямованість, оскільки вони є певним регулятором суспільних відносин, упорядковуючи їх за допомогою права на рівні суспільства;
- упорядкованість, тобто здійснюються за допомогою певних засобів;
- результативність, оскільки спрямовані на досягнення певних цілей;
- мають певний предмет і сферу правового впливу, які усвідомлюються суб'єктами й суспільством та мають для них певне значення;
- забезпечуються певними методами, які або координують діяльність суб'єктів у сфері права,

або здійснюються за допомогою їх субординаційної підлеглості в процесі виконання чи використання норми права;

- мають визначені стадії, що передбачають насамперед правову регламентацію суспільних відносин, виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків та їх реалізацію [31];

- є різновидами соціального впорядкування суспільних відносин із метою встановлення стабільності й ефективного правопорядку;

- мають державно-владний характер, надаючи суспільним відносинам визначеної форми з встановленням суб'єктивних прав та обов'язків;

- мають системно-нормативний характер завдяки реалізації за допомогою системи юридичних засобів.

Це дає нам підстави констатувати, що правове забезпечення в спеціальному значенні можна розуміти як правове регулювання (елемент механізму правового регулювання) у формі дії права на суспільні відносини шляхом використання певних юридичних засобів.

Важливим аспектом формалізації поняття «правове забезпечення» є необхідність урахування можливості виявлення синонімічних йому понять, адже в цьому разі виявляється його додаткове значення. Синоніми (від грец. συνώνυμος /synonymos/ – однойменний) – це слова, які мають близьке або тотожне значення. Вони можуть виражати семантичні відтінки, давати оцінки характеризованому об'єкту, характеризувати об'єкти з різних боків [24].

На думку А.С. Панової, правове забезпечення – це складна диференційована єдність багатьох складників такої діяльності (суб'єктів, цілей і результатів, дій та операцій, засобів і способів її здійснення), які не лише функціонально взаємодіють, а й органічно поєднані між собою за допомогою розгалуженої сітки генетичних і структурних, горизонтальних і вертикальних, координаційних і субординаційних, просторових і часових, управлінських та інших зв'язків і відносин [22]. Відповідно до цього визначення правова діяльність і соціально-правовий досвід складають два основні компоненти обсягу поняття «правове забезпечення». Ці ж предмети мисляться як обсяг поняття «правова практика». На думку В.Н. Карташова, юридична (правова) практика – це діяльність із видання (тлумачення, реалізації, систематизації тощо) юридичних приписів, яка взята в єдності з накопиченим правовим досвідом (соціально-правовою практикою) [13]. Із цих позицій поняття «правова практика» може виконувати роль синонімічного замінника поняття «правове забезпечення» та, відповідно, слугувати додатковим його значенням.

У фаховій літературі склалось декілька позицій щодо поняття «правова практика». По-перше, правова практика розуміється як правова (юридична) діяльність [10]; по-друге, як самостійне правове явище, що являє собою підсумок, результат правової (юридичної) діяльності [1, с. 254]; по-третє, як нерозривна єдність діяльності та її результату [21, с. 12]. Ми згодні з тими науковцями, які вважають, що

практика являє собою єдність правової діяльності та сформованого на її основі об'єктивованого зовні правового досвіду [13].

У такому розумінні ознаки поняття «правова практика» та, відповідно, поняття «правове забезпечення» є такими:

1) наявність об'єктивно-суб'єктивних якостей, що виражаються в тому, що її суб'єктами та учасниками є окремі люди, їх колективи й представники органів та організацій, які володіють визначеним рівнем правового мислення, яке знаходить вираження в системі дій та об'єктивованих результатах, що можуть спостерігатися;

2) суспільна колективна природа, яка виявляється в тому, що зумовлюється іншими типами суспільної практики; будь-яка юридична практика передбачає відповідні форми співробітництва між її суб'єктами й учасниками, обмін інформацією та результатами, самі суб'єкти та учасники є концентрованим вираженням існуючих суспільних відносин, формування їх правосвідомості й мислення, правової культури неможливе без комунікації з іншими людьми, накопичуваний соціально-правовий досвід є сукупним продуктом спільної діяльності індивідів, їх колективів та організацій;

3) практика спрямована на об'єктивно реальну, цілеспрямовану зміну суспільного життя;

4) практика завжди викликає відповідні юридичні наслідки;

5) будь-яка юридична практика сама опосередковується (урегульовується) правовими та іншими соціальними приписами (моральними, релігійними, корпоративними);

6) юридична практика являє собою органічно цілісний правовий механізм організації соціального, насамперед державного управління;

7) усі різновиди юридичної практики слугують меті – укріпленню державного й політичного режиму в країні;

8) оптимальний рівень будь-якої юридичної практики є об'єктивною передумовою укріплення законності та правопорядку в суспільстві;

9) юридична практика тією чи іншою мірою впливає на життя суспільства, сприяє розвитку процесів, які в ньому розвиваються, або припиняє їх;

10) основні різновиди практики (правотворча, правозастосовна, судова, слідча) являють собою специфічні духовно-матеріальні види виробництва, які відповідним чином організовані й сплановані та де є необхідна продукція й стандарти її якості, виробники та споживачі, техніка й тактика, стратегія та інші елементи юридичної технології [13].

Із цих позицій необхідно зауважити, що юридична практика в основі своїй є здебільшого правовою, оскільки в сучасному суспільстві здійснює організацію та контроль за всією правовою діяльністю. Тому ознаки, що характеризують поняття «юридична практика», є ідентичними для понять «правова практика» та «правове забезпечення».

Також необхідно зазначити, що якщо розглядати окремо таку ознаку поняття «правова практика», як

духовно-матеріальне виробництво, то поняття «правова технологія» також буде відображати додаткове значення поняття «правове забезпечення» у вузькій контекстуальності.

У найбільш загальному плані дефініцію правової технології можна сформулювати таким чином: це заснована на визначених принципах, прогнозах і планах (стратегія) система мислимих та зовнішньо актуалізованих дій та операцій компетентних фізичних і посадових осіб (органів), що пов'язана з виданням (тлумаченням, реалізацією, систематизацією тощо) юридичних рішень (актів), у процесі якої оптимально використовуються необхідні ресурси (матеріальні, трудові, фінансові, організаційні тощо), загальносоціальні, технічні та спеціально-юридичні засоби (техніка), прийоми, способи, методи й правила (тактика), процесуальні форми (стадії, виробництва та режими) і відповідні типи (види й підвиди) контролю за діяльністю суб'єктів та учасників правової практики [13].

Основні елементи структури правової технології є такими:

– суб'єкти («виробники»), які володіють необхідними знаннями, уміннями, навиками, майстерністю тощо;

– об'єкти (предмети), тобто «продукти, що обробляються»;

– активні інтелектуальні та зовнішньо актуалізовані дії й операції суб'єктів та учасників технологічного процесу;

– сукупність загальносоціальних, технічних і спеціально-юридичних засобів (юридична техніка);

– система прийомів, способів, методів і правил оптимального використання вказаних засобів (тактика);

– принципи, довгострокові плани й прогнози, які утворюють її стратегічний компонент;

– процесуальні форми (стадії, виробництва, режими тощо);

– показники, що характеризують якість відповідного духовно-матеріального виробництва та його «продуктів» (результатів);

– критерії й параметри ефективності дій та операцій, юридичних рішень, що приймаються (приписів, актів тощо);

– механізм вступу в юридичну силу (відмінення, зміни, призупинення, продовження, відновлення тощо) юридичних приписів, рішень та актів;

– ресурсозабезпеченість технологічного циклу в повному обсязі та/або окремої її частини, тобто наукові, організаційні, часові, матеріальні, фінансові, трудові, юридичні та інші витрати;

– відповідні види й методи контролю за законністю та справедливістю, якістю й ефективністю юридичних дій та операцій, рішень та актів, що приймаються, їх оформленням та оприлюдненням, дотриманням процесуальної форми тощо [13].

Таким чином, традиційне уявлення про поняття «правове забезпечення», що відображає такі правові явища, як правова діяльність, правове регулювання або правова процедура, на сьогодні дещо

втрачає свою автономію у зв'язку з ускладненням процесів правотворчості, реалізації та застосування законів і підзаконних нормативних актів. Крім того, на нашу думку, у сучасних умовах динамізму правових відносин, що виникають у публічній сфері суспільства й держави в ході одержання, використання, поширення та збереження інформації, яка характеризується невичерпністю, здатністю безконтрольно поширюватись, змінюватись, удосконалюватись, деталізуватись, різко збільшуватись, поняття «правове забезпечення» може досягати своєї цільової спрямованості та зберігати функціональні властивості як науковий термін, що відображає правову технологію. При цьому правова технологія повинна розумітись як форма правової практики. Отже, є всі підстави розглядати поняття «правове забезпечення» та поняття «правова технологія» як такі, що є сумісними. Однак водночас необхідно уникати підміни змістових аспектів поняття «правова технологія» потенціалом поняття «правове забезпечення», оскільки така підміна може розмити ту цільову спрямованість, яка завжди була притаманна правовій технології в її безпосередньому розумінні.

Питання праворозуміння перебувають у фокусі уваги також закордонних правознавців. Світоглядні засади осмислення права як складного соціального феномена та різних його сторін закладено в працях Р. Ієрінга, Л. Дюгі, Е. Маха, Е. Майерсона, Ф. Бредлі, Б. Кроче, Ф. Вейсмана, М. Шлика, Л. Вітгенштейна, Д. Дьюї, А. Уайтхеда та інших учених. Принципово важливою подією для розвитку теорії права та правової практики стало виділення з позитивістського вчення нормативістської, психологічної та соціологічної теорій права, викладених у роботах Х. Харта, Р. Ціппеліуса, Є. Ерліха, Р. Паунда, К. Левелліна, Д. Френка, О. Холмса та інших авторів.

У сучасній правовій літературі Заходу створення надійних правових умов, надання правових гарантій для здійснення чого-небудь розглядається в декількох контекстах: по-перше, як створення абстрактних норм, які зовні виражені в законах та інших нормативних актах; по-друге, як наділення суб'єктів суспільних відносин повноваженнями, правами, обов'язками, а також наділення громадян недоторканністю особистості, свободою слова тощо; по-третє, як встановлення порядку в суспільних відносинах і діях людей, вирішення суперечок у конкретних ситуаціях інститутами соціального контролю (судовими чи адміністративними органами, які створюють правові норми або визначають права й обов'язки) [13].

Усе зазначене дає змогу зробити висновок, що поняття «правове забезпечення» в сучасній правовій літературі вживається в різних значеннях: у широкому – як правова діяльність, у вузькому – як правова процедура та нормотворчість, у спеціальному – як правове регулювання, у додатковому – як правова практика та правова технологія.

Комплексний підхід до розгляду правового забезпечення дає змогу більш глибоко й обґрунтовано, а також з урахуванням сучасних досягнень вітчизняної та закордонної науки дослідити правове забезпечення загалом або його окремі елементи, стадії та фази, звернути увагу як на позитивні, так і на негативні риси, на необхідність удосконалення, підвищення якості й ефективності окремих його сторін і характеристик.

Поставлені в статті питання належать сьогодні до найбільш перспективних напрямів дослідження правової науки, забезпечуючи повною мірою приріст і систематизацію нових знань, які володіють суттєвим теоретичним, методологічним, практичним та навчально-методичним потенціалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев С.С. Общая теория права: учебник. М., 2009. 650 с.
2. Арзамаскин А.Н. Определение понятия «правовое обеспечение»: постановка проблемы. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/opredelenie-ponyatiya-pravovoe-obespechenie-postanovka-problemy>.
3. Барабанова С.В., Шагиева Р.В. Теоретико-методологические основы соотношения правовой деятельности и правовой практики. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoretiko-metodologicheskie-osnovy-sootnosheniya-pravovoy-deyatelnosti-i-pravovoy-praktiki>.
4. Барциц И.Н. Приоритетные направления совершенствования административных процедур. Государство и право. 2008 № 3. С. 5–11.
5. Беркутова О.С. Административно-процедурные производства в сфере исполнительной власти: автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. М., 2005. 19 с.
6. Борко А.Л. Поняття і основні риси адміністративно-правового забезпечення функціонування судової системи України. Публічне право. 2013. № 2(10). С. 71–77.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. І гол. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
8. Гойман В.И. Действие права (методологический анализ). М.: Академия МВД РФ, 1992. 182 с.
9. Грабар Н.М. Адміністративно-правове забезпечення статусу біженців в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Львів, 2007. 13 с.
10. Гревцов Ю.И., Козлихин И.Ю. Энциклопедия права: учеб. Пособие. СПб., 2008. 772 с.
11. Демків Р.Я. Закон в системі нормативно-правового регулювання діяльності міліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2007. 16 с.
12. Дручек О.М. Поняття адміністративно-правового забезпечення прав, свобод та інтересів дитини органами внутрішніх справ України. Форум права. 2013. № 2. С. 123–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_2_22.
13. Карташов В.Н. Юридическая практика как объект (предмет) правовой науки. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskaya-praktika-kak-obekt-predmet-pravovoy-nauki>.

14. Корж-Ікасва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». К., 2008. 17 с.
15. Костюченко О.Є. Визначення поняття «правове забезпечення». Науковий вісник Національного університету ДПС України. 2015. № 1(68). С. 11–16.
16. Мельник О.М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2004. 208 с.
17. Никольская А.А. Административные процедуры в системе публичного управления: проблемы административно-правового регулирования: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Воронеж, 2007. 261 с.
18. Ольхон Э.К. Правовые средства обеспечения качества продукции: учеб. пособие. Иркутск, 1981. 52 с.
19. Онищенко В.В., Либанова Э.М., Онищенко В.Ф., Прожогин М.В. Программно-целевое управление воспроизводством трудовых ресурсов. К.: Наукова думка, 1983. 223 с.
20. Бобровник С.В., Онищенко Н.М. Соціальна та юридична ефективність законодавства. Законодавство: проблеми ефективності. К.: Наукова думка, 1995. С. 13–26.
21. Палагина Е.Н. Функции юридической практики: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2003. 19 с.
22. Панова А.С. О некоторых особенностях правового обеспечения качества продукции. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-osobennostyah-pravovogo-obespecheniya-kachestva-produktsii>.
23. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за ред. Ю.Ф. Кравченка. К.: Нац. академія внутр. справ України, 1999. 702 с.
24. Полюга Л.М. Словник синонімів української мови. К.: Довіра, 2006. 477 с.
25. Прошута І.Д. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів України. Право і безпека. 2014. № 4(55). С. 64–70.
26. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Львів: Край, 2007. 224 с.
27. Рассолов М.М. Проблемы управления и информации в области права. М.: Юридическая литература, 1991. 223 с.
28. Савінова Н.А. Поняття правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства. URL: http://www.urzona.com/index.php?option=com_content&view=article&id=477:2010-10-18-10-49-53&catid=29:q-q-&Itemid=34.
29. Россинский Б.В., Старилов Ю.Н. Административное право: учебник. М., 2009. 928 с.
30. Степаненко К.В. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Дніпропетровськ, 2009. 20 с.
31. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Онищенко. К.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
32. Тихомиров Ю.А., Талапина Э.В. Административные процедуры и право. Журнал российского права. 2002. № 4. С. 3–13.
33. Черданцев А.Ф. Теория государства и права: учебник для вузов. М.: Юрайт-М, 2001. 432 с.